

ŽIVLJENJE V ALPAH

Življenje v Alpah nekoč in danes – od prve obljudenosti visokogorskega sveta pred več tisoč leti do trajnostnega razvoja turizma danes

UREDNIŠKI ODBOR: Marija Ogrin, Jana Horvat, Janez Bizjak, Klemen Langus
RECENZENTI: Jana Horvat, Janez Bizjak, Draško Josipovič, Anton Velušček, Špela Ledinek Lozej,
Maja Godina Golja, Marko Viduka
JEZIKOVNI PREGLED: Marija Helena Logar, Urška Kosec
PREVODI V ANGLEŠKI JEZIK: Marjana Karer, Meta Osredkar
IZDALA IN ZALOŽILA: ArheoAlpe, zavod za kulturo, izobraževanje in turizem Bohinj; Turizem Bohinj
ZA IZDAJATELJA: Marija Ogrin in Klemen Langus
OBLIKOVANJE: Nežka Božnar
TISK: Tiskarna Medium
ŠTEVILO IZVODOV: 400

Bohinjska Bistrica, 2020
Cena: 25 evrov

Sprednja stran naslovnice: Rimska bronasta zaponka z lokom v obliki petelina, Poljanica na Lepi Komni
(foto: Drago Valoh, ZRC SAZU, hrani: Gorenjski muzej, oddelek Muzeji v Bohinju)

Zadnja stran naslovnice: Brusni kamni in železen nož, Dolga planja na Prvem Voglu
(foto: Tomaž Lauko, hrani: Gorenjski muzej, oddelek Muzeji v Bohinju)

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

908(497.4)(234.3)(082)
903/904(497.4)(234.3)(082)

ŽIVLJENJE v Alpah : življenje v Alpah nekoč in danes - od prve obljudenosti visokogorskega sveta pred več tisoč leti do trajnostnega razvoja turizma danes / [uredniški odbor Marija Ogrin ... {et al.} ; prevodi v angleški jezik Marjana Karer, Meta Osredkar]. - Bohinjska Bistrica : ArheoAlpe, zavod za kulturo, izobraževanje in turizem Bohinj ; Stara Fužina : Turizem Bohinj, 2020

ISBN 978-961-94723-1-6 (Turizem Bohinj)
1. Ogrin, Marija
COBISS.SI-ID 14361859

ŽIVLJENJE V ALPAH

Življenje v Alpah nekoč in danes – od prve obljudenosti visokogorskega sveta pred več tisoč leti do trajnostnega razvoja turizma danes

ZBORNİK POSVETA 6. OKTOBRA 2017 V STARI FUŽINI V BOHINJU

KAZALO

PREDGOVOR	7
ARHEOLOGIJA	9
JANA HORVAT Arheološke sledi v slovenskem visokogorju	11
PAVEL JAMNIK Mezolitiska najdišča v slovenskem alpskem in predalpskem sredogorju	26
MATIJA TURK Preliminarni rezultati arheološkega izkopavanja na planem kamenodobnem najdišču na planini Leskovca v Zgornjem Posočju (najdišče Leskovca II)	42
MIHA MLINAR Železnodobno najdišče v Čadrgu	53
MARIJA OGRIN Prve postojanke na Spodnjih bohinjskih gorah – Dolga planja na Voglu	59
LUCIJA LAVRENČIČ Sledi prvih koristnikov planine Krstenica	66
MAJA ANDRIČ, PIERRE SABATIER, WILLIAM RAPUC, NIVES OGRINC, MATEJ DOLENEC, FABIEN ARNAUD, ULRICH VON GRAFENSTEIN, ANDREJ ŠMUC Vpliv človekovih aktivnosti (paša, poljedelstvo, rudarjenje) in klimatskih nihanj na rastlinstvo v povodju Bohinjskega jezera v zadnjih 6600 letih	73
JANEZ BIZJAK Po sledih prvih rudarjev v visokogorju slovenskih Alp V spomin Miranu Bremšaku (1961–2017)	85
ETNOLOGIJA	93
ŠPELA LEDINEK LOZEJ Planšarstvo v Furlaniji - Julijski krajini	94
MOJCA RAMŠAK Smola iglavcev in njena uporaba v pohorski ljudski medicini	102
NARAVA IN KULTURNI TURIZEM	117
MARTIN ŠOLAR Triglav in Triglavski narodni park – simbol, vrednota, zavarovano območje, prepoznavna blagovna znamka za obiskovalce Julijskih Alp	118
PETER MIKŠA, MATIJA ZORN Urbanizacija Triglava	123

PREDGOVOR

Slovenija je prepoznavna (tudi) kot alpska dežela, saj je velik del slovenskega prebivalstva povezan z življenjem v Alpah. Od alpskih izvirov je odvisna vodna oskrba za skoraj sedemdeset odstotkov države. Naša kulturna dediščina, kulturno izročilo ter tradicionalna gospodarska kultura so ogledalo izjemne navezanosti na Alpe, bogastvo naravnih čudežev pa je temelj slovenskega turizma.

Posebno mesto v naši kulturni in naravni dediščini ima Bohinj. To dokazujejo arheološke raziskave, etnologija, arhitekturne in poselitvene značilnosti ter ponekod še ohranjen tradicionalni način gospodarjenja.

Zato ni naključje, da smo v Bohinju že pred desetletji začeli s posveti o življenju v Alpah. Leta 2017 smo ponovno organizirali konferenco na to temo, na kateri so bili predstavljeni najnovejše raziskave in strokovni pogledi. Na posvetu smo sodelovali različni strokovnjaki, naše delo pa je predstavljeno v tem zborniku. Zbornik z naslovom Življenje v Alpah tako ponuja tudi nove izzive za razvoj butičnega turizma v Bohinju.

Posebna zahvala je namenjena Občini Bohinj za vsestransko podporo, zlasti županu Jožetu Sodji in sodelavcem Turizma Bohinj.

UREDNIŠKI ODBOR:

Marija Ogrin, Jana Horvat, Janez Bizjak, Klemen Langus

JANA HORVAT

ARHEOLOŠKE SLEDI V SLOVENSKEM VISOKOGORJU

ARCHAEOLOGICAL TRACES IN SLOVENE MOUNTAIN AREAS

IZVLEČEK

Po dveh desetletjih terenskih pregledov in manjših terenskih raziskav je bilo v visokogorju ugotovljenih okoli 80 arheoloških najdišč od 4. tisočletja pr. Kr. do konca 1. tisočletja po Kr. Na tem mestu sta predstavljeni kronologija in tipologija najdišč v odnosu do nadmorske višine. Na podlagi radiokarbonskih datacij lahko domnevamo človekovo prisotnost v visokogorju na koncu 4. in v prvi polovici 3. tisočletja pr. Kr. Močna obljudenost se prvič vidi v srednji in pozni bronasti dobi, pri čemer izstopa starejše obdobje kulture žarnih grobišč (13.–11. st. pr. Kr.). Razmeroma pogosta so najdišča iz rimske dobe (1.–4. st.), pozne antike (5.–6. st.) in zgodnjega srednjega veka (7.–10. st.). V Kamniško-Savinjskih Alpah in Karavankah je izrazito manj najdišč iz pozne antike, hkrati se kaže diskontinuiteta z zgodnjim srednjim vekom. Nasprotno pa v Julijskih Alpah med pozno antiko in zgodnjim srednjim vekom ni prišlo do večjega preloma.

KLJUČNE BESEDE:

arheologija, visokogorje, najdišča, mikrolokacija, kronologija, tipologija, nadmorska višina

ABSTRACT

During two decades of field research in mountain areas, field walks and test excavations revealed about 80 archaeological sites, spanning from the 4th millennium BC to the end of the 1st millennium AD. This contribution presents their chronology and typology in relation to altitude. On the basis of radiocarbon dates, the earliest human activity in mountain areas can be dated to the end of the 4th and the first half of the 3rd millennium BC. Population first peaked in the Middle and Late Bronze Age, especially in the early Urnfield period (13th–11th centuries BC). Sites from the Roman (1st–4th centuries AD), Late Antique (5th–6th centuries), and Early Medieval (7th–10th centuries) periods are relatively common. In the Kamnik-Savinja Alps and the Karavanke mountains, the number of sites decreases significantly in the Late Antique period and there is discontinuity between Late Antiquity and the Early Middle Ages. In the Julian Alps, however, there was no significant hiatus between the Late Antique and Early Medieval periods.

KEYWORDS:

Archaeology, mountain areas, sites, micro-location, chronology, typology, altitude

Od leta 1996 potekajo arheološki površinski pregledi in manjše terenske raziskave nad mejo današnje stalne poselitve v Julijskih Alpah, Karavankah in v Kamniško-Savinjskih Alpah.¹ Sodelujejo različne ustanove (ZRC SAZU – Inštitut za arheologijo, Medobčinski muzej Kamnik, Tolminski muzej), ves čas z zelo skromnimi finančnimi sredstvi. Obenem je treba poudariti, da raziskovalno delo temelji tudi na izjemni pomoči zunanjih sodelavcev, ki so odkrili veliko večino arheoloških lokacij.²

Raziskave so bile prvenstveno usmerjene v identificiranje arheoloških najdišč od eneolitika do začetka visokega srednjega veka na tistih območjih, kjer glede na nadmorsko višino lahko domnevamo predvsem sezonsko prisotnost ljudi. Arheološko najdišče običajno razpoznamo po legi in ostankih na površini ter ga poskušamo bolje opredeliti z majhnimi sondami (približno 50 x 50 cm). Redko so se raziskave nadaljevale v obsežnejša sondiranja. Nikoli pa ni bilo mogoče preseči prve faze in začeti večjega projekta.³

V dveh desetletjih smo zbrali podatke o približno 80 najdiščih. Ta so bila lahko povezana z različnimi vrstami rabe (npr. lov, paša, rudarjenje, svetišča, prehodi čez prelaze itd.), ki pa jo je pogosto težko razumeti na podlagi skromnih ostankov. Kljub zelo omejenemu naboru podatkov nam številčnost najdišč omogoča prepoznavanje določenih značilnosti in zakonitosti razvoja. Najdišča sem zato poskušala klasificirati po čim bolj enotnih kriterijih.

Prostori, na katerih se je človek zadrževal dlje časa, imajo veliko skupnih značilnosti. Ležijo pogosto na spodnjem ali osrednjem delu večjih, geografsko zaključenih prostorov, kot so doline, kotline ali planote z velikimi travnatimi območji ter predeli, bogati z železovo rudo. Bližina vodnih izvirov je pogosta, ni pa nujna. Ostanki

bivališč so umeščeni na poravnana mesta, ki so nekoliko dvignjena nad okolico, osončena, v zavetju pred vetrovi, hudournimi vodami ter zemeljskimi in snežnimi plazovi. Večkrat so bili na isti točki odkriti ostanki iz različnih obdobij. Na izbiro mesta poselitve so imeli torej odločilen vpliv okoljski dejavniki.⁴ Izmed možnih kazalcev, ki opredeljujejo lego najdišča v prostoru, sem na tem mestu izbrala le enega, to je *nadmorska višina*.

Velikost najdišča, preoblikovanost površine, ostanki arhitekture in vrsta ter količina drobnih najdb so verjetno posredno povezani s funkcijo. Na osnovi teh kazalcev sem določila naslednje tipe najdišč: *preprosta bivališča, stavbe, mesta kratkotrajne prisotnosti in najdišča posamičnih predmetov*.

Kot *preprosta bivališča* so opredeljena najdišča, ki obsegajo prostor velikosti približno 3 x 3 m ali več. Površina je lahko poravnana, ni pa vidnih kamnitih struktur. Močna kulturna plast vsebuje drobce oglja in predmete v različnih koncentracijah. Med najdbami je običajno največ odlomkov lončenine, ki pripada različnim posodam, pojavljajo se še živalske kosti ter redko kamnito orodje in kovinski predmeti. Včasih so bili v okolici odkriti izgubljeni in namerno odloženi predmeti. Ti sledovi dokazujejo daljše zadrževanje človeka.

V drugi skupini so najdišča podobne velikosti (približno 3 x 3 m in več) z ostanki kamnitih temeljev, tlakovanja in včasih z ognjiščem. Očitno gre za ostanke posamične *stavbe*. Kulturna plast leži na območju stavbe in ob njej, v okolici pa mesta za odpad in odpadne jame ter posamični predmeti. Le v izjemnih primerih smo odkrili *skupine stavb*, za katere domnevamo, da so bile bolj ali manj sočasne.

Na nekaterih najdiščih se arheološki sledovi pojavljajo na zelo omejenem prostoru – na manj kot 2 x 2 m površine, ki je včasih poravnana. Kulturna plast je tanka, z maloštevilnimi drobci oglja in keramike (lahko z odlomki samo ene posode). Včasih je najdeno tudi kurišče ali jama s kulturnimi ostanki. Verjetno je bil tu človek le

1 Prispevek vsebuje prilagojeno in dopolnjeno besedilo članka, objavljenega v angleščini: Horvat 2019.

2 Pionirja arheoloških raziskav v visokogorju sta bila pokojna Tone Cevc in Miran Bremšak. Delo nadaljujejo neumorni raziskovalci Janez Bizjak, Pavle Jamnik, Gorazd Kutin in France Stele.

3 Cevc 1997; Cevc 2006a; Horvat 1999a; Horvat 1999b; Horvat 2002; Horvat 2006; Horvat 2010; Horvat 2013; Ogrin 2006; Ogrin 2010; Pleterski 2006; Pleterski 2010.

4 Bremšak 2006; Horvat 2006, 27.

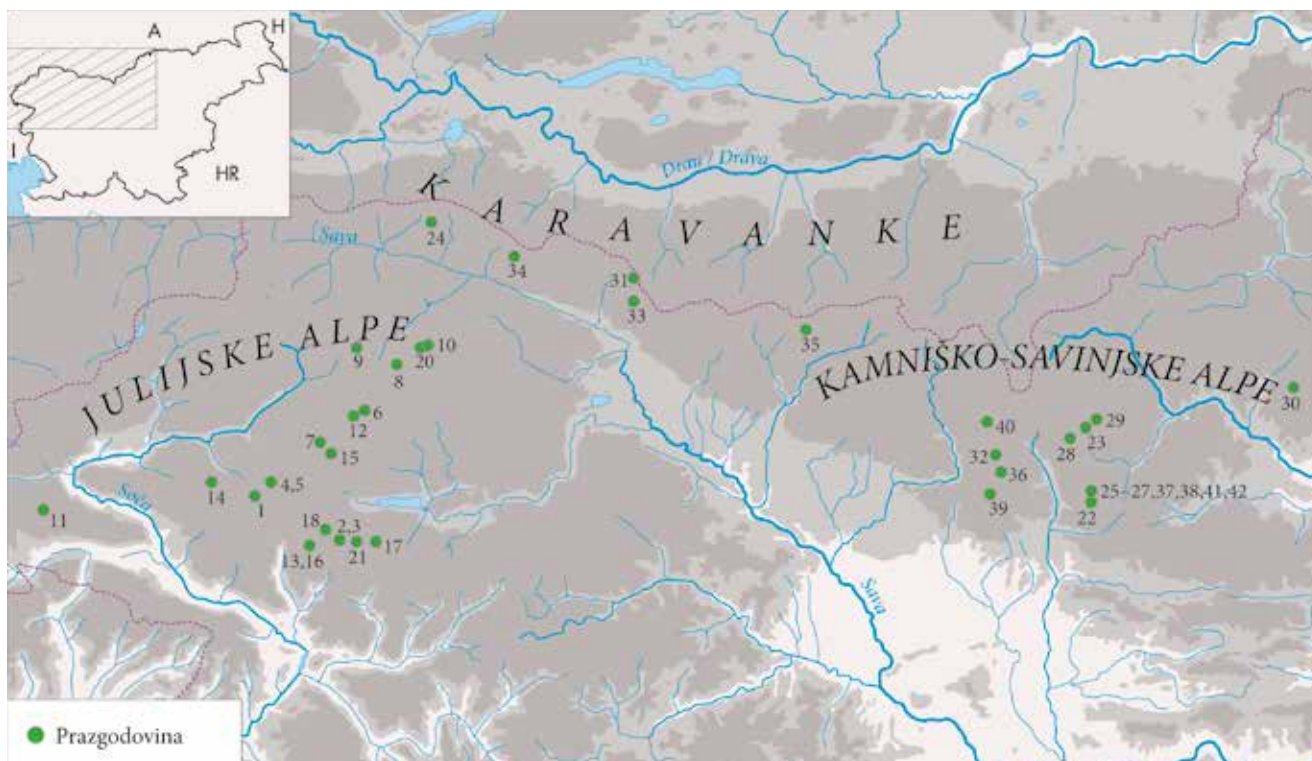
kratkotrajno prisoten. Tovrstna najdišča lahko razlagamo kot občasna zavetišča ali počivališča oziroma bi lahko šlo tudi za ostanke drugih neugotovljenih dejavnosti.

V zadnji skupini najdišč so točke, na katerih so bili odkriti samo *posamični predmeti*, ni pa bilo sledu kulturne plasti.

Najdišča lahko razlikujemo tudi po času obstoja. Arheološka datacija je pogosto negotova zaradi maloštevilnih in neznačilnih predmetov, ki smo jih pridobili iz majhnih sond. Po odlomkih keramike je navadno mogoče grobo ločevati med prazgodovino, rimsko dobo, pozno antiko in zgodnjim srednjim vekom. Dobro je opredeljiv del kovinskega gradiva. Za boljšo kronologijo si lahko pomagamo z datacijami oglja, ki je bilo vzeto iz plasti z arheološkimi najdbami. Toda v

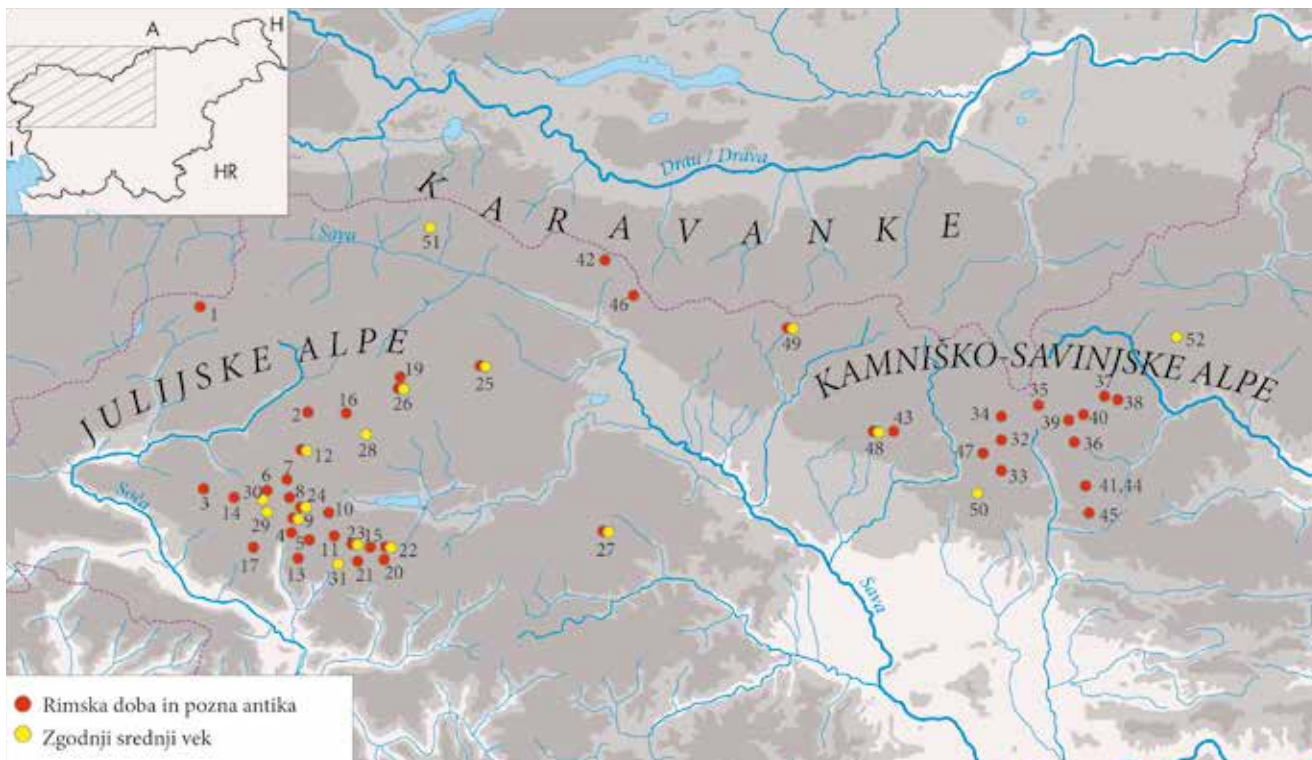
posameznih primerih se kažejo nepričakovane razlike med arheološkimi in radiokarbonskimi datacijami. Na štirih najdiščih v Julijskih Alpah je oglje datirano v prazgodovinsko dobo, keramične najdbe pa sodijo v rimski oziroma poznoantični čas (tab. 1: 12–15). Zaradi tankih plasti in lege blizu površine gre morda za oglje naravnega nastanka, morda so v isti plasti ležali ostanke iz različnih obdobj ali pa v majhnih sondah nismo prepoznali različnih poselitvenih faz. Kot kažejo bolj raziskana najdišča, so najdbe iz različnih obdobj na istem prostoru prej pravilo kot izjema.

V nadaljevanju nas bo zanimal odnos med nadmorsko višino, datacijo in tipom najdišča (tab. 1–4). Zaradi geografske ločenosti in pokrajinskih razlik bom najprej posebej predstavila najdišča iz Julijskih Alp in nato posebej tista iz Kamniško-Savinjskih Alp in Karavank (sl. 1–2).

Slika 1: Prazgodovinska najdišča v Julijskih Alpah, Karavankah in Kamniško-Savinjskih Alpah. Za številke najdišč glej tab. 1–2.

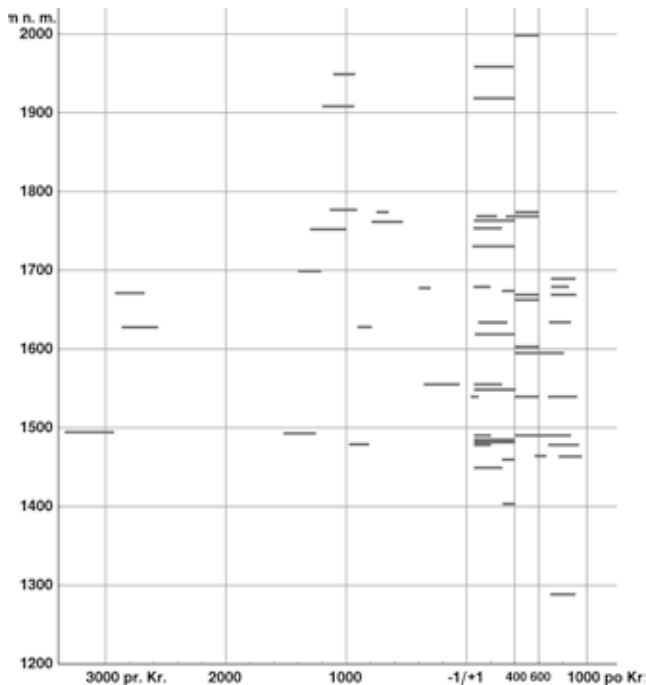
Slika 2: Rimska, poznoantična in zgodnesrednjeveška najdišča v Julijskih Alpah, Karavankah in Kamniško-Savinjskih Alpah. Za številke najdišč glej tab. 3–4.

PRAZGODOVINSKO OBDOBJE

V tabelah 1 in 2 so navedeni ključni podatki za opredelitev in primerjavo prazgodovinskih najdišč Julijskih Alp ter Kamniško-Savinjskih Alp in Karavank (sl. 1): nadmorska višina, tip najdišča (bivališče, stavba, mesto kratkotrajne prisotnosti, posamezna najdba), datacija oglja ter vrsta drobnih najdb in njihova datacija. Med najdbami prevladuje keramika, ki pa je večinoma ne moremo natančno časovno opredeliti. Zato sem se pogosto kljub problematičnosti lahko oprla samo na datacijo oglja iz arheoloških plasti.⁵ V tabelah so razvidne datacije oglja in predmetov ter skladnost oziroma neskladnost med njimi.

⁵ Vseh vzorcev oglja, ki smo jih pobrali na različnih najdiščih, nam še ni uspelo datirati.

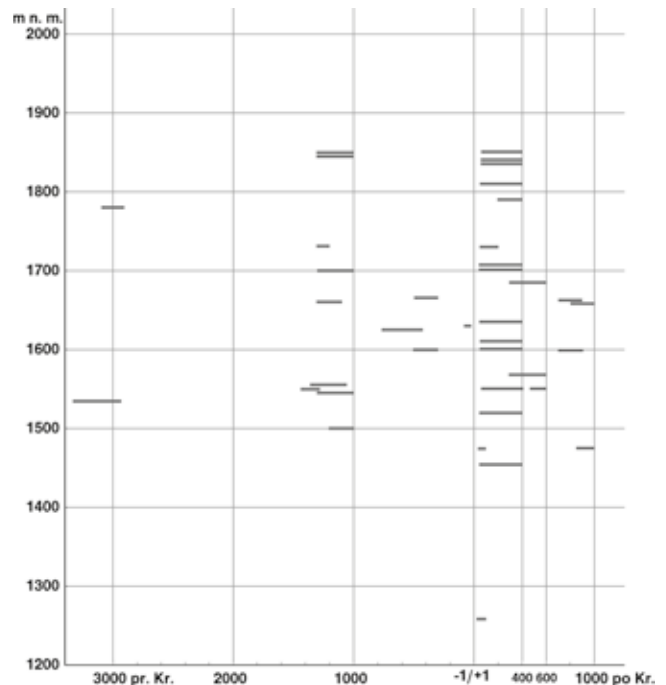
Na več najdiščih s keramiko, ki je samo grobo opredeljiva v prazgodovinsko dobo, je oglje datirano v konec 4. oziroma v prvo polovico 3. tisočletja pr. Kr. (tab. 1: 1; 2: 22,23). V približno isto obdobje sodita tudi dve izmed več datacij oglja na dveh najdiščih v Julijskih Alpah (tab. 1: 2,4). Ker datacije niso nikjer nedvoumno podprte z arheološkim gradivom, je njihova uporabnost za določitev starosti plasti vprašljiva. Vendar že samo število kaže, da moramo resno upoštevati možnost človekove prisotnosti v visokogorju na koncu 4. in v prvi polovici 3. tisočletja pr. Kr. Na najdiščih ni sledu preoblikovanosti površja ali uporabe kamnitih temeljev. Močna kulturna plast na Malem Lepoču (tab. 1: 1) priča o intenzivni poselitvi točke.

Slika 3: Kronologija in nadmorska višina najdišč v Julijskih Alpah.

Številna so najdišča iz srednje in pozne bronaste dobe, to je od druge polovice 2. tisočletja pr. Kr. do 9. st. pr. Kr. Večina sodi v starejše obdobje kulture žarnih grobišč (Bd D in Ha A), to je med 13. in 11. st. pr. Kr. (tab. 1: 3,5–14; 2: 24–34). Ostanke bivališč ležijo na nekoliko poravnanih in naravno dvignjenih mestih, brez sledov kamnitih temeljev.⁶ Kulturne plasti so bogate s keramiko in žganino, pogosto je kamnito orodje, redke so živalske kosti. Izjemoma so bili v istih plasteh najdeni bronasti predmeti (tab. 2: 32–33). Po količini najdb in velikosti izstopajo Pečice na Veliki planini, kjer domnevamo razsežnejše naselbinsko območje (tab. 2: 25). Medtem pa najdišča s skromnimi ostanki pričajo o kratkotrajni prisotnosti (tab. 1: 3,6).

6 Izjema je morda najdišče Pod Kopicco z ostanki kamnitih temeljev; tab. 1: 7.

Slika 4: Kronologija in nadmorska višina najdišč v Kamniško-Savinjskih Alpah in Karavankah.

V pozni bronasti dobi se v visokogorju pojavijo posamični kovinski predmeti: sulične osti, sekire, bodala in igle (tab. 1: 8–11; 2: 26–31,34). Pri starih naključnih najdbah okoliščine niso jasne, drugače pa je z novejšimi odkritji. Na Spodnji Blejski konti je bila sulica namenoma skrita med velike kamne, daleč stran od znanih naselbinskih točk (tab. 1: 8). Bronasta sulica in dve igli so bile odkrite na površini ali tik pod površino, brez razpoznavnega arheološkega konteksta in daleč od možnih bivališč (tab. 1: 9; 2: 28–29). Ena izmed sekir z Velike planine je bila najdena zunaj naselbine, domnevno v oddaljenosti od 100 do 500 m (tab. 2: 26). Najdbe posamičnih predmetov so močno razširjene na obrobju jugovzhodnih Alp v času kulture žarnih grobišč in jih interpretirajo kot namerno odlaganje zaobljubnih darov.⁷ Običaj očitno sega še v visokogorje.

7 Šinkovec 1996.

Tabela 1: Julijske Alpe. Prazgodovinska najdišča. Nadmorska višina, tip najdišča, radiokarbonske datacije lesnega oglja in drobne najdbe. Kalibrirane datacije za najdišča 2–5, povzete po Ogrin 2010, 201.

ŠT.	NAJDIŠČE	M. N. M.	TIP NAJDIŠČA	OGLJE				PREDMETI	
				VZOREC	LAB. ŠT.	DATACIJA BP	KALIBRIRANA DATACIJA BC (PR. KR.) 2σ	TIP	DATACIJA
1	Mali lepoč pod Bogatinom, območje 3	1674	Preprosto bivališče	VIS 14/06	Poz-72346	4250 ± 40	2926–2680	Keramika	Prazgodovina
2	Kal na Zadnjem Voglu	1495	Kratkotrajna prisotnost?	1	-	-	3350–2930	Keramika	Prazgodovina
3	Kal na Zadnjem Voglu	1495	Kratkotrajna prisotnost?	2	-	-	1520–1250	Keramika	Prazgodovina
4	Poljanica na Lepi Komni	okoli 1630	Preprosto bivališče?	1	-	-	2870–2570	Keramika, kamnito orodje	Prazgodovina
5	Poljanica na Lepi Komni	okoli 1630	Preprosto bivališče?	2	-	-	900–790	Keramika, kamnito orodje	Prazgodovina
6	Mišeljska planina	1699	Kratkotrajna prisotnost?	VIS 14/07	Poz-72347	3040 ± 30	1397–1216	Keramika	Prazgodovina
7	Pod Kopicco	1950	Stavba	VIS 13/07	Poz-63355	2850 ± 30	1111–927	-	-
8	Spodnja Blejska konta	1753	Posamični predmet	-	-	-	-	Sulica	13.–11. st. pr. Kr.
9	Polje v Zgornji Krmi	1590	Posamični predmet	-	-	-	-	Sulica	Bronasta doba
10	Lipanca	okoli 1650	Posamični predmet	-	-	-	-	Bodalo	Bronasta doba
11	Kobariški stol	?	Posamični predmet	-	-	-	-	Sekira	12.–11. st. pr. Kr.
12	Mišeljski preval	1918	Stavba?	VIS 14/08	Poz-72349	2885 ± 35	1196–940	Keramika	Pozna antika
13	Pod Zelenim vrhom, stavba 1	1778	Stavba?	VIS 14/09	Poz-72350	2860 ± 35	1127–919	Keramika	Rimska doba
14	Goričica, sonda 3	1482	Preprosto bivališče	VIS 14/19	Poz-72360	2730 ± 35	971–809	Keramika	Bronasta doba, rimska doba
15	Vodene rupe, stavba 2	1765	?	VIS 14/02	Poz-72341	2505 ± 30	787–540	Keramika	Prazgodovina, rimska doba
16	Pod Zelenim vrhom	1775	Posamični predmet	-	-	-	-	Igla	Druga polovica 8. in prva polovica 7. st. pr. Kr.
17	Dolga planja	1680	Posamični predmet	-	-	-	-	Fibula	4. st. pr. Kr.
18	Snežna konta, območje 1	1558	?	VIS 13/15	Poz-63365	2150 ± 30	356–61	Keramika	Rimska doba
19	Zgornji Povden	1365	Kratkotrajna prisotnost	-	-	-	-	Keramika	Bronasta doba
20	Nove kože nad Lipanco	1725	?	-	-	-	-	Keramika	Prazgodovina
21	Poljanica na Zadnjem Voglu	1400	Preprosto bivališče	-	-	-	-	Keramika, kamnito orodje	Prazgodovina

Tabela 2: Kamniško-Savinjske Alpe in Karavanke. Nadmorska višina, tip najdišča, radiokarbonske datacije lesnega oglja in drobne najdbe.

ŠT.	NAJDIŠČE	M. N. M.	TIP NAJDIŠČA	OGLJE				PREDMETI	
				VZOREC	LAB. ŠT.	DATACIJA BP	KALIBRIRANA DATACIJA BC (PR. KR.) 2σ	TIP	DATACIJA
22	Mala planina	1534	Kratkotrajna prisotnost	VIS 14/25	Poz-72366	4435 ± 35	3330-2926	Kamnito orodje, keramika	Prazgodovina
23	Vrtače na Dleskovški planoti	1778	Kratkotrajna prisotnost	VIS 13/01	Poz-63348	4370 ± 35	3090-2906	Keramika	Prazgodovina
24	Terčarca	1548	Preprosto bivališče	VIS 13/17	Poz-63367	3100 ± 30	1431-1283	Keramika	Prazgodovina
25	Velika planina - Pečice	1557	Preprosto bivališče	VIS 14/23	Poz-72364	2975 ± 30	1368-1059	Kamnito orodje, keramika	13.-11. st. pr. Kr.
26	Velika planina - Za Maklenovcem	okoli 1550	Posamični predmet	-	-	-	-	Sekira	13.-11. st. pr. Kr.
27	Velika planina - Dovja raven	okoli 1500	Posamični predmet	-	-	-	-	Sekira	12.-11. st. pr. Kr.
28	Čohavnica	okoli 1850	Posamični predmet	-	-	-	-	Igla	13.-11. st. pr. Kr.
29	Korita	okoli 1660	Posamični predmet	-	-	-	-	Igla	13.-12. st. pr. Kr.
30	Mozirska planina	?	Posamični predmet	-	-	-	-	Sulica	13.-11. st. pr. Kr.
31	Medvedjek	okoli 1700	Posamični predmet	-	-	-	-	Bodalo	13.-11. st. pr. Kr.
32	Dolge njive pod Škrbino	1845	Preprosto bivališče	-	-	-	-	Nož, keramika	13.-11. st. pr. Kr.
33	Pri močilu na Belščici	1730	Preprosto bivališče	-	-	-	-	Igla, keramika	12. st. pr. Kr.
34	Dovška planina	?	Posamični predmet	-	-	-	-	Sekira	10.-9. st. pr. Kr.
35	Šija pod Košuto	1625	Preprosto bivališče	VIS 13/19	Poz-63369	2480 ± 30	774-434	Keramika	Prazgodovina
36	Koren	1665	Tri stavbe	-	-	-	-	Fibule, torkves, keramika	5.-4. st. pr. Kr.
37	Velika planina - Špauska raven	okoli 1600	Posamični predmet	-	-	-	-	Nož	5.-4. st. pr. Kr.
38	Velika planina - Za plečam	1630	Posamični predmet	-	-	-	-	Fibula	Sredina 1. st. pr. Kr.
39	Kriška planina na Krvavcu	1500	Preprosto bivališče	-	-	-	-	Keramika	Prazgodovina
40	Spodnje jame pod Grintovcem	1910	Stavba	-	-	-	-	Keramika	Prazgodovina
41	Velika planina - Nandetova jama	okoli 1450	Posamični predmet v jami	-	-	-	-	Keramika	Prazgodovina
42	Velika planina - Pri Veliki jami	1565	Kratkotrajna prisotnost	-	-	-	-	Keramika	Prazgodovina

Tabela 3: Julijske Alpe. Rimska, poznoantična in zgodnj srednjeveška najdišča.

▪ preprosto bivališče ali stavba

o kratkotrajna prisotnost

x posamični predmet

* radiokarbonska datacija

ŠT.	NAJDIŠČE	M N. M.	14C	RIMSKA DOBA 1.-4. ST. PO KR.	POZNA ANTIKA 5.-6. ST. PO KR.	ZGODNJI SREDNJI VEK 7.-10. ST. PO KR.
1	Zgornja jama na Mangartskem sedlu	1960		▪		
2	Za bajto pod Čistim vrhom	1673		▪		
3	Goričica	1482		▪		
4	Dobrenjska planja	1755		▪		
5	Pod Zelenim vrhom	1771	*	▪	▪	
6	Pod Monturo	1728		▪		
7	Poljanica na Lepi Komni	1620		▪		
8	Gracija	1556		▪		
9	Konta nad Govnjačem	1638	*	▪		▪
10	Krošnja	1449		▪		
11	Snežna konta	1550		▪		
12	Vodene rupe	1765	*	▪		▪
13	Planina na Kalu pod Tolminskim Migovcem	1485		o		
14	Doliči	1460		o		
15	Poljanica na Zadnjem Voglu	1406		x		
16	Mišeljski preval	1918			▪	
17	Palec	1605			▪	
18	Gorenja predolina	1665			▪	
19	Kravja dolina	2000			▪?	
20	Pod Šijo	1670			o	
21	Krnica pod Voglom	1770			o	
22	Dolga planja	1680	*	x		▪
23	Kal na Zadnjem Voglu	1490		x	▪	▪
24	Govnjač	1464	*		▪	▪
25	Klek	1540		x	▪	▪
26	Polje v Zgornji Krmi	1593			▪	▪
27	Pečana	1480		x		▪
28	Krstenica	1670				▪
29	Mali lepoč pod Bogatinskim sedlom	1680	*			▪
30	Veliki lepoč pod Bogatinskim sedlom	1690	*			▪
31	Planina Razor	1288				▪

Tabela 4: Kamniško-Savinjske Alpe in Karavanke. Rimska, poznoantična in zgodnesrednjeveška najdišča.

▪ preprosto bivališče ali stavba

o kratkotrajna prisotnost

x posamični predmet

* radiokarbonska datacija

ŠT.	NAJDIŠČE	M N. M.	14C	RIMSKA DOBA 1.-4. ST. PO KR.	POZNA ANTIKA 5.-6. ST. PO KR.	ZGODNJI SREDNJI VEK 7.-10. ST. PO KR.
32	Dolge njive pod Škrbino	1842		▪		
33	Koren	1792		▪		
34	Ovčarija v Kalcah	1700		▪?		
35	Na stanu pod Kamniškim sedlom	1455		▪		
36	Rzenik	1635		▪		
37	Sedelce na Dleskovški planoti	1836		▪		
38	Smrekočka dolina	1521		▪		
39	Čohavnica	1850		▪		
40	Vodotočnik	1810		▪		
41	Velika planina - Pečice	1550		▪	o	
42	Svečica	1700		o?		
43	Dolga njiva pod Cjanovco	1609		o?		
44	Velika planina - Na jamah	1600		o		
45	Sušave	1258		x		
46	Pri močilu na Belščici	1730		x		
47	Dolga njiva	1685		▪	▪	
48	Kališče	1568		▪	▪	o
49	Pungart na Zelenici	1475		▪		▪
50	Krvavec	1600				▪
51	Bašinov breg	1659	*			o
52	Planina Loka	1660				o

Tabela 5: Julijske Alpe. Število najdišč po obdobjih.

OBDOBJE	PREPROSTO BIVALIŠČE/ STAVBA/ KRATKOTRAJNA PRISOTNOST	POSAMIČNI PREDMET
4.-3. tisočletje pr. Kr.	3	-
Srednja in pozna bronasta doba (15.-9. st. pr. Kr.)	7	4
Starejša železna doba (8.-4. st. pr. Kr.)	1	2
Mlajša železna doba (3.-1. st. pr. Kr.)	1	-
Prazgodovina - nedoločeno	3	-
Rimska doba (1.-4. st. po Kr.)	14	5
Pozna antika (5.-6. st. po Kr.)	11	-
Zgodnji srednji vek (7.-10. st. po Kr.)	12	-

Tabela 6: Kamniško-Savinjske Alpe in Karavanke. Število najdišč po obdobjih.

OBDOBJE	PREPROSTO BIVALIŠČE/ STAVBA/ KRATKOTRAJNA PRISOTNOST	POSAMIČNI PREDMET
4.-3. tisočletje pr. Kr.	2	-
Srednja in pozna bronasta doba (15.-9. st. pr. Kr.)	4	7
Starejša železna doba (8.-4. st. pr. Kr.)	2	1
Mlajša železna doba (3.-1. st. pr. Kr.)	-	1
Prazgodovina - nedoločeno	4	-
Rimska doba (1.-4. st. po Kr.)	16	2
Pozna antika (5.-6. st. po Kr.)	3	-
Zgodnji srednji vek (7.-10. st. po Kr.)	5	-

Najdišča srednje in pozne bronaste dobe ležijo med okoli 1500 do 1950 m n. m. v Julijskih Alpah oziroma do 1850 m n. m. v Kamniško-Savinjskih Alpah (sl. 3-4). Kaže, da so umeščena v pasu, ki se je začel verjetno pod nekdanjo gozdno mejo in segal do roba skalnatnega sveta. Višja zgornja meja najdišč v Julijskih Alpah je posledica večje povprečne nadmorske višine.

Najdišča iz srednje in pozne bronaste dobe močno prevladujejo v okviru prazgodovinskih dob, tudi če izločimo posamične najdbe. V Julijskih Alpah število naselbinskih točk presega število posamičnih najdb, v Kamniško-Savinjskih Alpah skupaj s Karavankami pa je razmerje obrnjeno (tab. 5-6).

Najdišč iz starejše železne dobe (8.-4. st. pr. Kr.) v visokogorju je v primerjavi s predhodnim obdobjem izrazito manj, še manj pa je tistih iz mlajše železne dobe (3.-1. st. pr. Kr.; tab. 1: 15-18; 2: 35-38). Vsa najdišča ležijo v razmeroma ozkem pasu, med 1550 in 1775 m n. m. (sl. 3-4). Iz tega obdobja poznamo samo dve zanesljivi naselbinski točki, Šijo pod Košuto in Koren (tab. 2: 35-36). Koren izstopa po sledih treh verjetno sočasnih bivališč s kamnitimi temelji.

RIMSKA DOBA IN POZNA ANTIKA (1.-6. ST.)

Iz rimskega obdobja in pozne antike je znano veliko število najdišč: ostanki stavb, mesta kratkotrajne prisotnosti in posamezne najdbe (tab. 3-4; sl. 2). Ločeno obravnavam najdišča od 1. do 4. st. (rimska doba) in tista iz 5. in 6. st. (pozna antika). Razlikovanje opravičujejo družbene in gospodarske spremembe, ki so od konca 4. do sredine 5. st. pripeljale do velikih premikov v poselitveni sliki jugovzhodnoalpskega prostora. V pozni antiki prevladujejo utrjene višinske naselbine, ki segajo do okoli 1000 m n. m.⁸ Čeprav majhne količine gradiva z visokogorskih najdišč otežujejo datiranje, lahko v grobi kuhinjski keramiki deloma razlikujemo rimskodobne in poznoantične oblike. Zanesljive pa so časovne opredelitve kovinskih delov noše. Na nekaterih najdiščih sem se lahko oprla zgolj na datacijo oglja. Tako je časovna

ocena večine najdišč približna in v nekaterih primerih morda zaradi premajhne količine gradiva preozka (tab. 3-4).

V Julijskih Alpah ležijo rimskodobne in poznoantične točke od približno 1400 do 2000 m n. m. (samo tri najdišča ležijo nad 1800 m), v Kamniško-Savinjskih Alpah in Karavankah pa med 1450 in 1850 m n. m. (izjema je posamična najdba na 1258 m n. m.) (sl. 3-4, tab. 3-4). Ker se začnejo nižje, zajemajo torej širši pas kot najdišča iz bronaste dobe.

Po kovinskih predmetih sodijo najstarejša zanesljivo datirana antična najdišča v 1. st. ali na začetek 2. st. Po najdbah je dobro zastopano tudi obdobje 3. in 4. st. V Kamniško-Savinjskih Alpah in Karavankah sodijo samo tri najdišča v poznoantično obdobje, od tega dve (Dolga njiva, Kališče) na prehod med 4. in 5. st. (tab. 4: 41,47,48). V Julijskih Alpah je iz poznoantičnega obdobja znanih 11 postojank, med njimi so jih na novo postavili najmanj 7, morda pa celo 10.⁹ V bližini dveh najdišč so bili odkriti osamljeni zgodnjericinski predmeti, ki kažejo občasno zgodnejšo prisotnost na istem prostoru (tab. 3). Samo na najdišču Pod Zelenim vrhom ležijo sledovi poznoantične stavbe v bližini ostankov starejše, rimskodobne (tab. 3: 5). Tako v rimski dobi kot tudi v pozni antiki običajno srečamo posamezne enoprostorne stavbe, postavljene na suhozidne kamnite temelje. Domnevamo leseno nadgradnjo s temeljnimi pragovi. Na osrednjih legah velikih območij smo včasih ugotovili več domnevno sočasnih stavb. Na Vodotočniku, kjer leži najpomembnejši vir pitne vode na Dleskovški planoti, so bili najdeni ostanki treh rimskih stavb (tab. 4: 40). Sledovi treh stavb so bili odkriti tudi v Gorenji predolini (tab. 3: 18). Na nekaterih območjih samo ugotovili samo sledi kratkotrajne prisotnosti (tab. 3-4).

V nasprotju s pozno bronasto dobo so najdbe posameznih predmetov iz rimske dobe in pozne antike povezane s poseljenimi točkami.¹⁰ Včasih kažejo najdiščne okoliščine na poseben pomen nekaterih predmetov. Za bajto pod

9 M. Ogrin je pri novi analizi gradiva z Dolge planje ugotovila, da tam ni poznoantične faze. Opredelitev pri Horvat 2019, tab. 4: 22 je napačna.

10 Izjema je zvonček, najden na Sušavah pod Veliko planino; tab. 4: 45.

Čistim vrhom je npr. ob temeljih stavbe ležala čebuličasta fibula, nekaj metrov stran pa je bil v kamnito razpoko v obliki skrinje položen nož. Oba datiramo okoli leta 300 in ju morda lahko povežemo z gradnjo stavbe. Na Pečicah na Veliki planini je bila obročasta fibula položena pod velik kamen. Na Poljanici na Lepi Komni je bilo na širšem območju okoli ostankov stavbe najdenih devet fibul in šest novcev iz 1.–3. st. V vseh teh primerih gre morda za darovanje predmetov (tab. 3: 2,7; 4: 41).¹¹

ZGODNJI SREDNJI VEK (7.–10. ST.)

Konec 6. in začetek 7. st. je v jugovzhodnoalpskem prostoru prelomen čas. Postopno se je naselilo slovansko prebivalstvo, naselja so se spet premaknila v nižine.¹²

Zgodnesrednjeveških najdišč je manj kot rimskodobnih in ležijo v ožjem pasu kot rimskodobna in poznoantična: med 1460 in 1765 m v Julijskih Alpah ter med 1475 in 1660 v Kamniško-Savinjskih Alpah in Karavankah. Začnejo se višje in se prej končajo (sl. 3-4, tab. 3-6). Izjema je planina Razor na višini 1288 m n. m.¹³

Drobne najdbe in datacije oglja iz dveh stavb na območju Julijskih Alp kažejo neprekinjeno življenje na prehodu iz pozne antike v zgodnji srednji vek. Stavba na Kalu na Zadnjem Voglu je bila verjetno v rabi od 6. do 8. st., morda celo do 9. st.¹⁴ Keramika, ki sodi v obe obdobji, je bila najdena tudi na Polju v Zgornji Krmii. V obeh primerih gre za stavbi, grajeni na močnih kamnitih temeljih (tab. 3: 23, 26).

V zgodnjem srednjem veku so bila na Kleku, Konti nad Govnjačem in morda tudi na Vodnih rupah postavljena nova bivališča v bližini ostankov starejših rimskodobnih oziroma poznoantičnih stavb (tab. 3: 9,12,25). Na sedmih točkah so bile stavbe postavljene na novih območjih. Vedno gre za posamezne stavbe na močnih kamnitih

temeljih – podobno kot v poznoantičnem obdobju. Na Kleku in Dolgi planji se ob stavbah pojavljajo koncentracije železove rude, kar govori v prid rudarjenju (tab. 3: 22,25).¹⁵

Nasprotno pa na območju Karavank in Kamniško-Savinjskih Alp nismo opazili jasne kontinuitete med pozno antiko in zgodnjim srednjim vekom. Samo na Kališču leži zgodnesrednjeveška postojanka v bližini poznoantične (tab. 4: 48). Zgodnesrednjeveški ostanki so skromnejši in smo jih večkrat interpretirali kot sledi občasne prisotnosti. Razen morda na Krvavcu (tab. 4: 50) ni bilo nikjer vidnih ostankov kamnitih temeljev stavb.

SKLEP

Večkrat smo človekovo prisotnost iz različnih časovnih obdobji zasledili na istih visokogorskih območjih, pogosto so bile za zavetišče ali počivališče izbrane celo iste mikrolokacije. Toda na večini najdišč, s katerih poznamo sledi iz različnih obdobji, za kontinuiteto poselitve ni dokazov. Čeprav je morda izročilo igralo določeno vlogo pri izbiri naselbinskega prostora, so bili verjetno še odločilnejši zmeraj isti kriteriji izbora, ki so se najbolj ozirali na naravno okolje.

Opazujemo lahko obdobja s številnejšimi in močnejšimi ostanki človekove prisotnosti ter obdobja z redkimi sledovi (tab. 5–6). Večje število najdišč v določenem obdobju je praviloma povezano tudi s pojavljanjem v širšem višinskem območju, nasprotno pa manj številna najdišča ležijo v ožjem pasu. Večje število in večja razpršenost točk po višini lahko kažeta intenzivnejšo in širšo izrabo prostora, vendar ne nujno. Različni načini gospodarjenja, npr. lov, mlečno gospodarstvo in transhumanca, puščajo za sabo različno intenzivne arheološke sledove.¹⁶

Na podlagi radiokarbonskih datacij domnevamo človekovo prisotnost v visokogorju na koncu 4. in v prvi

11 Cevc 2006b, 130–133.

12 Bratož 2014.

13 Tudi druge sodobne planine nad dolino Soče, kjer leži planina Razor, imajo razmeroma nizko višino.

14 Ogrin 2006, 100–102; Ogrin 2010, 202; podatek M. Ogrin.

15 Ogrin 2006, 103; Ogrin 2010, 203; podatek M. Ogrin.

16 Walsh *et al.* 2014; Carrer 2015.

polovici 3. tisočletja pr. Kr., vendar ta faza še ni dovolj potrjena z raznovrstnimi najdbami. Med sredino 3. in prvo polovico 2. tisočletja ni sledi človekove prisotnosti. O močni obljudenosti visokogorja lahko prvič govorimo v srednji in pozni bronasti dobi, pri čemer prevladuje starejše obdobje kulture žarnih grobišč (13.–11. st. pr. Kr.). Najdišča ležijo v širokem pasu, od okoli 1500 do 1950 m n. m. Gre za trajna bivališča sezonske narave, verjetno zgrajena le iz lesa. Posamične najdbe kovinskih predmetov zunaj naselbin, ki so bili verjetno darovani, govorijo o široki rabi prostora in poteh, ki so vodile v oddaljena območja.

Najdišča iz starejše in mlajše železne dobe so izjemno redka in se vsa pojavljajo v razmeroma ozkem pasu, med 1550 in 1775 m n. m.

Rimska doba izstopa s številnimi najdišči, ki se na novo pojavijo v širokem pasu, med 1400 in 2000 m n. m. V primerjavi z bronasto dobo jih je precej več,¹⁷ tudi razpon višin je večji. Kaže, da se je gospodarski prostor razširil tudi na nižje nadmorske višine, kar bi lahko pomenilo dodatno krčenje gozda. Običajno gre za posamezne stavbe, postavljene na suhozidne kamnite temelje. Le občasno srečamo skupine več stavb. Pojavlja se običaj darovanja posameznih predmetov v bližini stavb.

V poznoantičnem in zgodnesrednjeveškem obdobju opazimo razliko med območjema Julijskih Alp na eni strani ter Karavank in Kamniško-Savinjskih Alp na drugi strani.

Le dve najdišči v Karavankah in Kamniško-Savinjskih Alpah sodita v 4. in 5. st., torej na začetek poznoantičnega obdobja (Dolga njiva, Kališče). Stavba na Dolgi njivi je bila postavljena na močne kamnite temelje. Poznoantične najdbe z Velike planine so sled le kratkotrajne prisotnosti. Zgodnesrednjeveških najdišč je več in večinoma ležijo na območjih, na katerih ne poznamo starejše poselitve. Razen na Krvavcu in Pungartu na Zelenici gre za majhne postojanke, ki smo jih označili kot mesta kratkotrajne prisotnosti. Trenutna slika raziskav torej nakazuje v

Kamniško-Savinjskih Alpah in Karavankah zmanjšanje prisotnosti človeka v pozni antiki in diskontinuiteto z zgodnjim srednjim vekom.

V Julijskih Alpah sodi v poznoantično obdobje enajst najdišč, kar je le nekoliko manj kot v predhodnem rimskem obdobju. Samo eno najdišče je locirano na območju, od koder poznamo starejše stavbe (Pod Zelenim vrhom). Zdi se, da je bila večina poznoantičnih stavb postavljenih na novo, čeprav včasih na istih območjih srečamo že posamične zgodnjorimske predmete. Najdišča ležijo na približno istih nadmorskih višinah kot v predhodnem obdobju, tehnika gradnje s kamnitimi temelji je podobna.

V zgodnjem srednjem veku je število najdišč v Julijskih Alpah skoraj enako kot v pozni antiki, ne segajo pa več tako visoko (večinoma med 1460 in 1765 m n. m.).¹⁸ Dvakrat so v istih stavbah verjetno bivali kontinuirano med 6. in 9. st. Nastale so nove postojanke na prej neposeljenih območjih (sedem najdišč) in s podobno tehniko gradnje kot v pozni antiki – na močnih kamnitih temeljih. Kaže, da na prehodu med pozno antiko in zgodnjim srednjim vekom na območju Julijskih Alp ni prišlo do bistvenega preloma v načinu gospodarjenja. V rabi so ostale nekatere stare postojanke, hkrati so nastajale nove. Najpomembnejša razlika v primerjavi s predhodnim obdobjem se zdi to, da najdišča v zgodnjem srednjem veku ne presegajo več višine 1800 m n. m., spodnja višinska meja pa se ohranja.

Na Dolgi planji in Kleku so bile ugotovljene precejšnje količine nabrane železove rude, kar nakazuje povezavo z železarstvom. Gre za gospodarsko panogo, ki je na območju Julijskih Alp v visokem srednjem veku in v zgodnjem novem veku doživela izjemen razcvet.¹⁹

V slovenskem visokogorju se pojav prve prisotnosti človeka na prelomu 4. v 3. tisočletje pr. Kr. ter številna najdišča iz srednje in pozne bronaste dobe dokaj ujemajo z razvojem na širšem območju Alp, ki se sicer v podrobnostih razlikuje po posameznih regijah. Vertikalna

17 Zaradi kamnitih temeljev stavb je mnogo lažje odkriti rimskodobna in mlajša najdišča kot prazgodovinska.

18 Izstopa planina Razor na 1288 m n. m.

19 Bizjak 2006; Oitzl 2018, 79–87.

sezonska transhumanca se intenzivno razvija od sredine 3. tisočletja pr. Kr. dalje.²⁰ V pozni bronasti dobi oziroma na začetku železne dobe se začne predelava mleka v visokogorju, ki jo spremlja gradnja stalnih koč na suhozidnih temeljih ter ograd.²¹

Podobno zmanjšanje števila najdišč v starejši in mlajši železni dobi kot v jugovzhodnih Alpah je vidno tudi na nekaterih drugih predelih.²²

Z velikim številom najdišč, ki se pojavijo na začetku rimske dobe, jugovzhodne Alpe do neke mere izstopajo. V južnih francoskih Alpah in v južnih osrednjih Alpah je poznano malo najdišč iz mlajše železne in rimske dobe, čeprav paleoekološke raziskave kažejo intenzivno pašo. Prišlo naj bi do sprememb v načinu gospodarjenja. Domnevajo opustitev mlečnega gospodarstva v visokogorju in prevlado transhumance, usmerjene predvsem v prodajo volne, mesa in kož v mestih Provanse in severne Italije.²³

Podatki, ki jih imamo na voljo, ne dajejo možnosti, da bi odgovorili na vprašanje o funkciji antičnih najdišč v jugovzhodnih Alpah. Poleg tega da jih lahko povežemo s pašo v visokogorju v katerikoli obliki, je odprta tudi možnost, da gre za bivališča rudarjev, ki so nabirali železovo rudo. Razvoj železarstva v visokem srednjem veku nakazuje, da bi lahko njegove korenine iskali vsaj že v rimskem obdobju.

Razlike med Kamniško-Savinjskimi Alpami in Karavankami na eni strani in Julijskimi Alpami na drugi, ki se pojavijo v pozni antiki in zgodnjem srednjem veku, so najverjetneje pogojene z različnimi razmerami v dolini. Kamniško-Savinjske Alpe in Karavanke ležijo tik ob prostoru, ki je bil v času preseljevanja ljudstev močno prizadet in kjer lahko domnevamo občutno zmanjšanje populacije. To bi se lahko kazalo tudi v delni diskontinuiteti izkoriščanja gorskega sveta. Julijske Alpe so bile bolj odmaknjene od glavnih prometnih tokov in gospodarsko zanimivih območij. Tu se je staro romansko prebivalstvo verjetno obdržalo v večjem številu in dlje časa.²⁴ Prav visokogorska najdišča v Julijskih Alpah morda dokazujejo kontinuiteto v načinu gospodarjenja med pozno antiko in zgodnjim srednjim vekom.

ZAHVALE

Janez Bizjak, Lucija Lavrenčič in Tina Milavec so kritično prebrali besedilo. Slike in razpredelnice so delo Mateje Belak in Dragotina Valoha. Slovensko besedilo je lektorirala Urška Kosec, izvleček je v angleščino prevedla Meta Osredkar. Vsem se iskreno zahvaljujem.

20 Npr. Marzatico 2007; Carrer 2013; Carrer 2015, 4–6; Walsh *et al.* 2014; Reitmaier 2017; Hafner, Schwörer 2018.

21 Carrer *et al.* 2016; Reitmaier 2017, 44; Reitmaier 2018 *et al.*

22 Npr. Dachstein: Mandl 1996; južnofrancoske Alpe: Walsh *et al.* 2014.

23 Walsh 2014; Carrer 2015.

24 Prim. Milavec, Modrijan 2014.

LITERATURA

- BIZJAK, J. 2006, Rudarjenje v visokogorju Julijskih Alp (Bergbau im Hochgebirge der Julischen Alpen). V: Cevc 2006a, 85–95.
- BRATOŽ, R. 2014, Med Italijo in Ilirikom. Slovenski prostor in njegovo sosedstvo v pozni antiki (Between Italy and Illyricum. Slovene Territory and its Neighbourhood in Late Antiquity). – Ljubljana.
- BREMSAK, M. 2006, Odkrivanje arheoloških najdišč v slovenskem visokogorju (Entdeckung archäologischer Fundorte im slowenischen Hochgebirge). – V: Cevc 2006a, 41–50.
- CARRER, F. 2013, Archeologia della pastorizia nelle Alpi: nuovi dati e vecchi dubbi. – *Preistoria Alpina* 47, 49–56.
- CARRER, F. 2015, Herding Strategies, Dairy Economy and Seasonal Sites in the Southern Alps: Ethnoarchaeological Inferences and Archaeological Implications. – *Journal of Mediterranean Archaeology* 28.1, 3–22.
- CARRER, F., A. C. COLONESE, A. LUCQUIN, E. PETERSEN GUEDES, A. THOMPSON, K. WALSH, TH. REITMAIER, O. E. CRAIG 2016, Chemical Analysis of Pottery Demonstrates Prehistoric Origin for High-Altitude Alpine Dairying. – *PLOS ONE* | DOI:10.1371/journal.pone.0151442 April 21, 2016
- CEVC, T. 1997, Davne sledi človeka v Kamniških Alpah (Uralte Spuren des Menschen in den Kamniker Alpen). – Ljubljana.
- CEVC, T. (ur.) 2006a, Človek v Alpah. – Ljubljana.
- CEVC, T. 2006b, Verovanja v Alpah (Glaubenformen in den Alpen). – V: Cevc 2006a, 125–137.
- CIGLENEČKI, S. 1999, Results and Problems in the Archaeology of the Late Antiquity in Slovenia. – *Arheološki vestnik* 50, 287–309.
- HAFNER, A., CH. SCHWÖRER 2018, Vertical mobility around the high-alpine Schnidejoch Pass. Indications of Neolithic and Bronze Age pastoralism in the Swiss Alps from paleoecological and archaeological sources. – *Quaternary International* 484, 3–18.
- HORVAT, J. 1999a, Colonizzazione preistorica e romana sulle Alpi di Kamnik (Slovenia). – V: Studio e conservazione degli insediamenti minori romani in area alpina, Studi e Scavi 8, 63–69, Imola.
- HORVAT, J. 1999b, Vorgeschichtliche und römische Besiedlung der Kamniške Alpe (Slowenien). – V: Ph. Della Casa (ur.), Prehistoric alpine environment, society, and economy, PAESE '97, Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 55, 183–188.
- HORVAT, J. 2002, Archäologische Zeugnisse im slowenischen Alpengebiet. – V: T. Busset, L. Lorenzetti, J. Mathieu (ur.), La culture matérielle - sources et problèmes, Histoire des Alpes, Storia delle Alpi, Geschichte der Alpen 7, 117–133.
- HORVAT, J. 2006, Arheološki sledovi v slovenskem visokogorju (Archäologische Zeugnisse im slowenischen Alpengebiet). – V: Cevc 2006a, 21–40.
- HORVAT, J. 2010, The archaeology of Velika planina. – V: Mandl, Stadler 2010, 89–100.
- HORVAT, J. 2013, Roman sites in the high altitude areas of Slovenia. – V: S. Magnani (ur.), Le aree montane come frontiere, Studi di frontiera 1, 141–153, Roma.
- HORVAT, J. 2019, Inhabiting the high mountains of the south-eastern Alps. – *Forschungsberichte der ANISA für das Internet* 1, 2019. (http://www.anisa.at/Horvat_ANISA_Tagung_2018.pdf)
- MANDL, F. 1996, Das östliche Dachsteinplateau. 4000 Jahre Geschichte der hochalpinen Weide- und Almwirtschaft, Dachstein, vier Jahrtausende Almen im Hochgebirge 1, Mitteilungen der ANISA 18, 1–2, Gröbming.
- MANDL, F., H. STADLER (ur.) 2010, Archäologie in den Alpen, Alltag und Kult, Forschungsberichte der ANISA 3, Nearchos 19, Haus i. E.
- MARZATICO, F. 2007, La frequentazione dell'ambiente montano nel territorio atesino fra l'età del Bronzo e del Ferro: alcune considerazioni sulla pastorizia transumante e »l'economia di malga«. – *Preistoria Alpina* 42, 163–182.
- MILAVEC, T., Z. MODRIJAN 2014, The transition between Late Antiquity and Early Middle Ages in western Slovenia and Friuli. – *Hortus Artium Medievalium* 20/1, 260–271.
- OGRIN, M. 2006, Arheološke raziskave v Julijskih Alpah. Bohinj in Blejski kot (Archäologische Erforschungen der Julischen Alpen. Bohinj und Bleder Winkel). – V: Cevc 2006a, 96–110.
- OGRIN, M. 2010, High altitude archaeological sites in the Bohinj region. – V: Mandl, Stadler 2010, 199–208.
- OITZL, G. 2018, Gospodarstvo v prostoru Julijskih Alp v srednjem veku (Medieval Economy in the Area of the Julian Alps). – *Zgodovinski časopis* 72/1–2, 62–103.
- PLETERSKI, A. 2006, Zgodnjesrednjeveška poselitev Na Bleku pod planinskim domom na Krvavcu. – V: Cevc 2006a, 150–181.
- PLETERSKI, A. 2010, Die frühmittelalterliche Besiedlung des Krvavec. – V: Mandl, Stadler 2010, 209–218.
- PERKO, D., M. OROŽEN ADAMIČ (ur.) 2001, Slovenija, pokrajine in ljudje. – Ljubljana.
- REITMAIER, TH. 2017, Prähistorische Alpwirtschaft. – *Jahrbuch Archäologie Schweiz* 100, 7–53.
- REITMAIER, TH., TH. DOPPLER, A.W.G. PIKE, S. DESCHLER-ERB, I. HAJDAS, CH. WALSER, C. GERLING 2018, Alpine cattle management during the Bronze Age at Ramosch-Mottata, Switzerland. – *Quaternary International* 484, 19–31.
- ŠINKOVEC, I. 1996, Posamezne kovinske najdbe bakrene in bronaste dobe / Individual Metal Finds from the Eneolithic and Bronze Ages. – V: B. Teržan (ur.), Depojske in posamezne kovinske najdbe bakrene in bronaste dobe na Slovenskem / Hoards and Individual Metal Finds from the Eneolithic and Bronze Ages in Slovenia 2, Katalogi in monografije 30, 125–163, Ljubljana.
- WALSH, K., M. COURT-PICON, J.-L. DE BEAULIEU, F. GUITER, F. MOCCI, S. RICHER, R. SINET, B. TALON, S. TZORTZIS 2014, A historical ecology of the Ecrins (Southern French Alps): Archaeology and palaeoecology of the Mesolithic to the Medieval period. – *Quaternary International* 353, 52–73.

JANA HORVAT

ZRC SAZU, Inštitut za arheologijo
Novi trg 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
jana.horvat@zrc-sazu.si

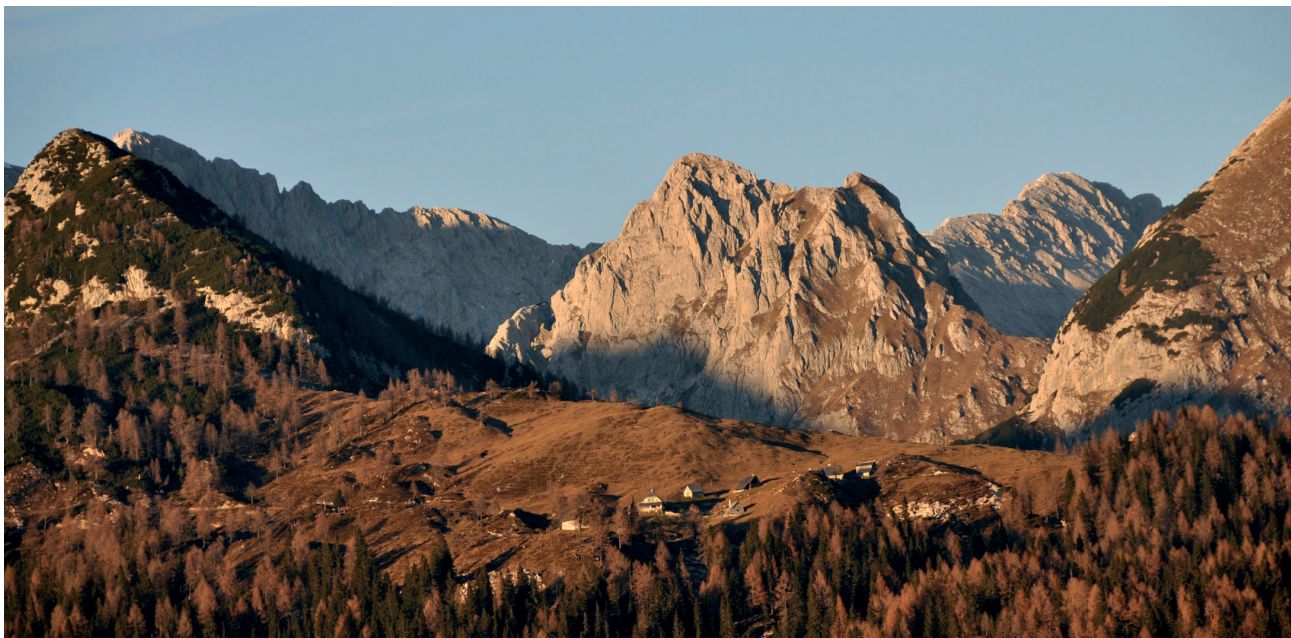

ŽIVLJENJE V ALPAH

Življenje v Alpah nekoč in danes – od prve obljudenosti visokogorskega sveta pred več tisoč leti do trajnostnega razvoja turizma danes

ZBORNİK POSVETA 6. OKTOBRA 2017 V STARI FUŽINI V BOHINJU

ŽIVLJENJE V ALPAH

Življenje v Alpah nekoč in danes – od prve obljudenosti visokogorskega sveta
pred več tisoč leti do trajnostnega razvoja turizma danes

ZBORNİK POSVETA 6. OKTOBRA 2017 V STARI FUŽINI V BOHINJU

ŽIVLJENJE V ALPAH

Življenje v Alpah nekoč in danes – od prve obljudenosti visokogorskega sveta pred več tisoč leti do trajnostnega razvoja turizma danes

ZBORNİK POSVETA 6. OKTOBRA 2017 V STARI FUŽINI V BOHINJU